

МИРО ВУКСАНОВИЋ

ВЕКОВНО УМРЕЖАВАЊЕ СРПСКИХ РЕЧИ

Свако место где се чита „Чедо моје љубљено, свете очију мојих, и утехо и хранитељу старости моје!” и где се чује како „игличе венче над воду цвета, над воду цвета, над воду вене”, где се на-здравља речима „паде листак наранче усред чаше јуначке, да је зна-ла наранча да је чаша јуначка, врхом би се повила па би чашу испила”, где се зна за предах у стиху после четвртог слога, спеван да каже „Боже мили! Чуда великога! Кад се ћаше по земљи Срби-ји”, да свако у чуду застане пред оним „Нека буде што бити не може!”, како је Песник и Владика својим начином заврхунио де-сетерац народног песника, као што је десетерац саставио, и то три пута, са својим именом, презименом и насловима три романа, нико други но Иво Андрић, па свако место где се понавља Вукова пословица „Да није вјетра, пауци би небо премрежили”, његова девиза „Не да се, али ће се дати!” и изрека „Попни луда на високо да ногама маше”, где се год добронамерно у *Ковчежићу* чита рас-права „Срби сви и свуда” и разуме ко су „Срби три закона”, ма где то било, где се чују овакви примери, кроз времена чија је мера миленијум, од светосавске и вуковске речи, па редом, до стихова „Срце моје, срце кивно, убио те живи гром! што се не даш мени живу разабрати у плетиву”, до славних реченица Милоша Црњан-ског „Бескрајни, плави круг. У њему, звезда”, од „тамног вилајета” и Баш Челика до Црног Владимира и „споредног неба”, где се год тако, народски, уметнички, у стиху, изрекама и реченици, јасно казују жеља, слика и мисао, и све што се може казати српском речју, свуда су, тамо и тако, остављени вековни знакови и међаши српског културног простора, чија је целовитост у духу, јединству и природном реду да је свако дужан да своје пази а да ничије не угрожава.

Све доведе речено, надушак написано, с разумљивим узбуђењем и пред темом и пред задатом судбином, кренуло је да каже како српски академици, професори универзитета, књижевни историчари и критичари, са својим сарадницима, десет година, не марећи за сметње којих има као и увек када се обављају послови од националног важења, упорно, из ината онима који не маре за целовитост, тако припремају и објављују у Издавачком центру Матице српске Антологијску едицију *Десет векова српске књижевности*, у којој су темељне светосавска и народна реч, у којој је географија укупне српске књижевности, као нигде досад, у којој је недавно објављена стота књига, где је нешто удесило, оно што може тако да удешава, да је под првим бројем књига српског светитеља, а под стотим бројем књига песника који је почео као добровољни отпадник а свој књижевни венац недавно доплео као светосавски клетвеник, смеран и за одлазак готов. У толиком развојном луку, од дванаестог до двадесет првог века, види се огромна снага српског миленијумског књижевног премрежавања.

Сада вас молим да уместо описа начелних правила и критеријума, уместо објашњења како смо смислили да најбољим примерима из океана литерарних речи прикажемо миленијум српске књижевности, на предвуковским и вуковским облицима српског језика, на свим наречјима или дијалектима, и редом, као што се такви подухвати раде, молим вас, дакле, уместо тога, да у заслуженој служби, огласимо имена писаца који су заступљени у Антологији, и то, у овој прилици, само имена оних који нису живи, јер ће осим већ одабраних савременика бити још доста антологијских имена, јер бирање није завршено, јер је велика антологијска српска књига отворена.

У пет књига житијске или средњовековне књижевности окупљени су, савременим књижевним изразом и правописом, Свети Сава, Стефан Првовенчани, Доментијан, Теодосије, Данило II, Данилов ученик, Григорије Цамблак, Јефимија, Данило III, Стефан Лазаревић, Андоније Рафаил, Константин Филозоф, Јелена Балшић, Никон Јерусалимац, Димитрије Кантакузин, Константин Михаиловић из Острвице, Пајсије, Арсеније III Црнојевић и антологија старе српске поезије, записа, натписа и аренги.

У пет књига народне или усмене књижевности, у пет нових антологијских избора, објављени су једноставни, односно кратки облици (пословице, питалице, загонетке...), потом лирске, епске и лирско-епске песме, приповетке и предања, све из Вукових и других збирки, из разних места и извора, по вредности бирано, као што се ради у озбиљним захватима.

Поштујући правило да српску литературу чини оно што у основи има српску реч, књижевну и народну, свагдашњу и одсвакуд,

с допуштењима да се слободно образује корпус, објавили смо антологију поезије старог Дубровника и Боке Которске и књигу Џива Гундулића, а у припреми је књига Марина Држића.

Имам на уму, стално, да говоримо о српском духовном, културном и књижевном простору, али то чиним како пристаје писцу и волео бих сада, док будем набрајао имена писаца у Антологији *Десет векова српске књижевности*, да помишљате одакле који од њих долази, где су рођени и живели, о чему су писали, какво српско књижевно премрежавање стварају Захарија Орфелин, Симеон Пишчевић, Доситеј Обрадовић, Гаврил Стефановић Венцловић, Алексије Везилић, Јован Мушкатировић, Јеротеј Рачанин, Јован Рајић, Михаило Максимовић, Герасим Зелић, Викентије Ракић, Сава Мркаљ, Александар Пишчевић, Сава Текелија, Анка Обреновић, Милован Видаковић, Атанасије Стојковић, Јоаким Вујић, Лукијан Мушички, Павле Соларић, Јован Дошеновић, Јован Пачић, Вук Караџић, Нићифор Нинковић, Прота Матеја Ненадовић, Сима Милутиновић Сарајлија, Јован Хаџић, Јован Суботић, Василије Суботић, Јован Стерија Поповић, Ђорђе Марковић Кодер, Петар II Петровић Његош, Јаков Игњатовић, Бранко Радичевић, Стефан Митров Љубиша, Марко Миљанов, Љубомир Ненадовић, Милица Стојадиновић Српкиња, Ђура Јакшић, Јован Јовановић Змај, Лазар Комарчић, Пера Тодоровић, Лаза Костић, Милован Глишић, Радоје Домановић, Лаза Лазаревић, Јанко Веселиновић, Симо Матавуљ, Стеван Сремац, Драгутин Илић, Војислав Илић, Јелена Димитријевић, Владан Ђорђевић, Светолик Ранковић, Бранислав Нушић, Јован Дучић, Станислав Винавер, Петар Кочић, Борисав Станковић, Исидора Секулић, Вељко Петровић, Драгиша Васић, Иво Андрић, Милош Црњански, Момчило Настасијевић, Растко Петровић, Десанка Максимовић, Владан Десница, Оскар Давичо, Меша Селимовић, Милован Ђилас, Михаило Лалић, Бранко Ћопић, Бошко Петровић, Добрица Ћосић, Душан Радовић, Васко Попа, Антоније Исаковић, Александар Тишма, Павле Угринов, Стеван Раичковић, Радомир Константиновић, Миодраг Павловић, Александар Поповић, Милорад Павић, Борислав Пекић, Миодраг Булатовић, Иван В. Лалић, Слободан Селенић, Живојин Павловић, Јован Христић, Светлана Велмар-Јанковић, Бранко Миљковић, Данило Киш, Борислав Радовић, Мирко Ковач, Мирослав Јосић Вишњић, Новица Тадић.

У посебним књигама, у тако названој рубрици, објављени су сви књижевни примери, из оба издања, Вуковог *Српског рјечника*, као нарочит енциклопедијски азбучни роман, потом књиге Богдана Поповића, Јована Скерлића, Божидача Кнежевића и Анице Савић Ребац, уз антологије српског песништва, грађанске поезије,

књижевности за децу, сатире и афоризма, три знамените студије (о Његошу, Змају и Лази Костићу), *Знакови поред њуџа* и Ћосићева сведочења о свом времену.

У првом делу друге серије, у избору који је ове године објављен, налазе се писци који нису у првој серији, који су рођени пре 1930, чије је дело завршено, чији је именик у четрдесет наслова: Иво Војновић, Алекса Шантић, Милета Јакшић, Сима Пандуровић, Иво Ћипико, Исак Самоковлија, Анђелко Крстић, Боривоје Јевтић, Светислав Стефановић, Ранко Младеновић, Светозар Ћоровић, Милан Ракић, Даница Марковић, Милица Јанковић, Григорије Божовић, Владислав Петковић Дис, Тодор Манолковић, Десимир Благојевић, Милутин Ускоковић, Вељко Милићевић, Милутин Бојић, Жарко Васиљевић, Душан Васиљев, Миодраг Борисављевић, Момчило Миланков, Милан Кашанин, Станислав Краков, Бранимир Ћосић, Александар Вучо, Душан Матић, Раде Драинац, Љубиша Јоцић, Душан Ћуровић, Милка Жицина, Милан Дединац, Марко Ристић, Ристо Ратковић, Ћамил Сијарић, Радован Зоговић, Душан Костић, Скендер Куленовић, Григор Витез, Драган Лукић, Александар Лесо Ивановић, Павле Поповић, Јара Рибникар, Младен Ољача, Ерих Кош, Танасије Младеновић, Слободан Марковић, Војин Јелић, Слободан Џунић, Арсен Диклић, Борислав Михајловић Михиз, Воја Чолановић, Бранко В. Радичевић, Данило Николић, Мирослав Поповић, Данко Поповић, Војислав Лубарда.

У књижевном бирању знакова и међаша свеколиког српског културног простора, у миленијумском именару где треба додати писце у антологијама који нису добили своју или заједничку књигу по утврђеном моделу (где су предговор, избор текстова, хронологија, библиографија, објашњења и одабране критике), у канонском и откривачком приступу, с намером да ништа што је изузетно не изостане, у 161 књизи, у две равноправне серије, види се да Антологијска едиција има не само литерарни но и историјски, културолошки, лексички, просветитељски, национални и духовни значај, да даје мапу српске књижевности у десет векова, да је отворена, да се избор наставља, да се њен захват на српском језичком простору може пратити и преко одабраних књижевноисторијских прилога, преко књижевних критика, као и преко предговора приређивача, а сви су из разних предела и времена, има их више од две стотине, колико ће, отприлике, укупно бити књига у Антологији која би најбоље могла да назначи српски духовни и културни и књижевни простор ако би се нашла у српским кућама које држе до себе и ако би тамо стајала с антологијским научним и уметничким издањима, уз речнике, енциклопедије и остале књиге које се

држе да су што ближе руци и оку, с океаном чињеница, које су тако изнете на пучину да покажу колика је цивилизацијска дубина српског народа.*

* Реч на промоцији Десетог кола Антологијске едиције *Десет векова српске књижевности* Издавачког центра Матице српске, у Матици српској, у Новом Саду, 30. маја 2019. године.